

Вања М. Павићевић¹

ПРАВНА ЗАШТИТА (НЕ)МАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – ИЗАЗОВИ И ТЕНДЕНЦИЈЕ

У овом раду излаже се тврдња да се материјално и нематеријално културно наслеђе морају посматрати и очувати интегрално, имајући у виду њихову нераскидиву повезаност. Приказан је развој правне заштите (не)материјалног културног наслеђа, као и еволуција културних права у светлу праксе Међународног суда правде. Додатно, анализира се значај интегралног приступа на националном, као и на међународном нивоу. У раду се износи мишљење да очување (не)материјалног културног наслеђа представља универзални интерес целог човечанства, који мора бити изнад свих политичких, државних и територијалних подела. На основу изложеног, предлаже се проширење надлежности држава уговорница изван постојећих оквира Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа.

Кључне речи: Нематеријално културно наслеђе. - Материјално културно наслеђе. - Културна права. - Правна заштита културног наслеђа.- Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа.- Интегрални приступ заштите наслеђа.- Културно осетљив приступ.-

¹ Ауторка је студент докторских студија Правног факултета Универзитета у Београду, vanja_pavicevic@yahoo.com

1. КОНВЕНЦИЈА О ОЧУВАЊУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ

Након великих разарања која су пратила Први светски рат, појавила се идеја стварања међународног система заштите наслеђа човечанства. Напори су, пре свега, били усмерени ка идентификацији и заштити материјалног културног и природног наслеђа. Када је на Генералној конференцији УНЕСКО-а 1972. године у Паризу усвојена Конвенција о заштити светске културне и природне баштине², државе уговорнице добиле су могућност да на основу успостављеног система заштите, културно добро или подручје од изузетне универзалне вредности номинују на Листу светске баштине³. Међутим, како ће се касније показати, формиран систем заштите није био свеобухватан, будући да је изоставио заштиту изузетно важне области, која представља тзв. "извор" материјалног културног наслеђа – област нематеријалног културног наслеђа.

Упркос огромном значају нематеријалне димензије културног наслеђа, прошле су деценије проткане дебатама, предлозима и опречним ставовима док међународна заједница оличена у УНЕСКО-у није 2003. године коначно изнедрила Конвенцију о очувању нематеријалног културног наслеђа⁴ (у даљем тексту као: „Конвенција”).

Према слову Конвенције, нематеријално културно наслеђе означава праксе, приказе, изразе, знања, вештине, као и инструменте, предмете, артефакте и културне просторе који су с њима повезани – које заједнице, групе и, у појединим случајевима, појединци, препознају као део свог културног наслеђа. Овакво нематеријално културно наслеђе, које се преноси са генерације на генерацију, заједнице и групе изнова стварају, у зависности од њиховог окружења, њихове интеракције са природом и њихове историје, пружајући им осећај идентитета и континуитета, и на тај начин промовишући поштовање према културној разноликости и људској креативности.

² Конвенција о заштити светске културне и природне баштине, <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>, 25. фебруар 2017. год.

³ О термиолошкој разлици термина „наслеђе" и „баштина" види детаљније В. Кривошејев, „Наслеђивање баштине или баштињење наслеђа?" *Етноантрополошки проблеми*, 2/2015.

⁴ Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа, <http://www.unesco.org/culture/ich/en/convention>, 1. март 2017. год.

Нематеријално културно наслеђе испољава се у различитим формама као што су усмене традиције, језик као његов носилац, извођачке уметности, ритуали, знања, обичаји, традиционални занати итд. Конвенцијом су установљене две листе: Листа нематеријалног културног наслеђа које захтева хитну заштиту, и Репрезентативна листа нематеријалног културног наслеђа човечанства. Република Србија ратификовала је ову конвенцију 2010. године, те је 2014. године на Репрезентативну листу уписана крсна слава, а 2017. године уписана је национална игра коло.

Као што нам дата дефиниција наговештава, културно наслеђе не исцрпљује се споменицима, археолошким налазиштима, уметничким предметима, сликама итд. Заправо, материјалне творевине представљају само физички, отелотворени, опипљиви израз културног наслеђа који не би ни настао да није било тзв. „**живе форме наслеђа**“, оличене у нематеријалном изразу, како се често дефинише у стручној литератури.

Као први обавезујући мултилатерални инструмент који усавршава постојеће уговоре, препоруке и резолуције, Конвенција представља својеврсну прекретницу у правној заштити нематеријалног културног наслеђа, тежи да подигне свест међународне заједнице о значају наслеђа, као и да обезбеди механизме његовог континуираног очувања, поштовања и преношења на будуће генерације. Формално независна од претходне - Конвенције о заштити светске културне и природне баштине, потоња Конвенција је фактички допуњује и ствара универзални систем (не)материјалне заштите.

2. ЕВОЛУЦИЈА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – ОД ПРИВАТНЕ СВОЈИНЕ ДО ЉУДСКИХ ПРАВА

Појам културног добра дуго је био посматран у светлу приватне својине. Међутим, проширење концепта културе почетком деведестих година прошлог века, јачање права мањина и урођеничких народа, заједно са активностима УНЕСКО-а и невладиног сектора, допринело је, као крајњи резултат, оснаживању културних права⁵, што је посебно видљиво у међународном праву. Културно наслеђе може бити сагледано као есенцијална димензија људских права, која рефлектује спиритуалне, религиозне и културне специфичности

⁵ Eleni Polymenopoulou, „Cultural rights in the Case Law of the International Court of Justice”, *Leiden Journal of International Law*, (LJIL), Vol.27, 2014, 2.

мањина и група. Дакле, иако су уговорне стране Конвенције државе, прави адресати Конвенције су културне заједнице, групе људи и мањине, чије су културне традиције прави предмет заштите у оквиру међународног права.⁶

Данас, културна права представљају индивидуална људска права друге генерације⁷, док је чврста повезаност културног наслеђа и људских права формално потврђена у бројним међународним документима. На пример, Повеља ОУН⁸ у свом члану 13. ст.1 (б) јасно потврђује да културна права припадају корпусу људских права и основних слобода.

Повезаност људских права и културног наслеђа јасно је истакнута још у преамбули Конвенције за заштиту културних добара у случају оружаног сукоба из 1954. године, тзв. Хашке конвенције⁹, која гласи: *(...)..штете нанесене културним добрима, ма коме народу она припадала, представљају штету културном наслеђу целог човечанства, будући да сваки народ даје свој допринос светској култури.* Очигледно је да је акценат преамбуле на народима и човечанству као носиоцима културног наслеђа а не на индивидуалним државама.

Додатно, члан 22. Универзалне декларације о људским правима из 1948. године препознаје културна права као *неопходна за људско достојанство и слободан развој личности*, док члан 27. ст.1. предвиђа да *свако има право да слободно учествује у културном животу заједнице, да ужива у уметности, као и да учествује у научном напретку и добробити која отуда проистиче.*¹⁰

⁶ Francesco Francioni, „The Human Dimension of International Cultural Heritage Law: An Introduction”, *The European Journal of International Law*, (EJIL) Vol.22, 2011, 10

⁷ Katja Ziegler,, „Cultural Heritage and Human Rights” *La Salvaguardia Dei Beni Culturali Nel Diritto Internazionale*, 26/2007, 10.

⁸ Повеља ОУН, <https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf>, 25.март 2017. год.

⁹Хашка конвенција,

[http://www.kultura.gov.rs/docs/stranice/82128418889499865927/7.%20Konvencija%20za%20astitu%20kulturnih%20dobara%20u%20slucaju%20oruzanih%20sukoba\(%20Hag.%201954\).pdf](http://www.kultura.gov.rs/docs/stranice/82128418889499865927/7.%20Konvencija%20za%20astitu%20kulturnih%20dobara%20u%20slucaju%20oruzanih%20sukoba(%20Hag.%201954).pdf) 5.март 2017. год.

¹⁰ Универзална декларација о људским правима 1948,

<http://www.sostelefon.org.rs/zakoni/12.%20Univerzalna%20deklaracija%20o%20ljudskim%20pravima.pdf>, 10.април 2017. год.

Неопходно је поменути и Оквирну конвенција Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво, тзв. Фаро конвенцију¹¹ која не само што потврђује неодвојивост права на културно наслеђе од учешћа у културном животу, већ у члану 2. препознаје специјални карактер наслеђа који зависи од тога како се људи идентификују са њим, *независно од власништва*. Фаро конвенција превазилази сродне конвенције чињеницом да јасно дефинише однос између људи и културног наслеђа као питање људских права, а не као питање права својине.¹²

Можемо закључити да (не)материјално културно наслеђе снажно утиче на поимање људских права, обликује их на нов начин и продубљује кроз димензију културних права. Заштита наслеђа превазилази просто физичко очување споменика, зато је неопходно омогућити културним заједницама као примарним ствараоцима наслеђа да слободно развијају, практикују и приступају наслеђу, управо кроз јасно дефинисана и заштићена културна права.

3. КУЛТУРНА ПРАВА У СВЕТЛУ ПРАКСЕ МЕЂУНАРОДНОГ СУДА ПРАВДЕ СА ОСВРТОМ НА *LOCUS STANDI*

Према слову Конвенције, механизам и надлежност решавања евентуалних спорова нису предвиђени, нити је било која држава до данас одговарала за кршење Конвенције. Са друге стране, примећује се тенденција Међународног суда правде (у даљем тексту као: Суд) не само да дотакне питање људских права, већ и њихову културну димензију, наслеђе, као и културни геноцид.¹³ Наравно, надлежност Суда не сме се претпостављати, већ је консензуалне природе. Ипак, постоје и други начини успостављања надлежности Суда, на шта нам, између осталог, указује револуционарна пресуда *Belgium v Senegal*¹⁴.

У поменутој пресуди, Суд је експлицитно истакао да повреда облигације *erga omnes partes* омогућава државама уговорницама *locus standi* пред Судом и позивање на

¹¹ Оквирна конвенција Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво (Фаро конвенција), [http://www.kultura.gov.rs/docs/stranice/82128418889499865927/6.%20Okvirna%20konvencija%20Saveta%20Evrope%20o%20vrednosti%20kulturnog%20nasledja%20za%20društvo\(Faro,%202005\).pdf](http://www.kultura.gov.rs/docs/stranice/82128418889499865927/6.%20Okvirna%20konvencija%20Saveta%20Evrope%20o%20vrednosti%20kulturnog%20nasledja%20za%20društvo(Faro,%202005).pdf), 10. април 2017. год.

¹² Kimberly L. Alderman, „The Human Right to Cultural Property”, *Michigan State International Law Review*, 69, 2011, 11.

¹³ E. Polymenopoulou, 4.

¹⁴ *Belgium v Senegal*, 2012, <http://www.icj-cij.org/en/case/144>, 10. мај 2017.

одговорност друге државе уговорнице, а у циљу очувања подељеног правног интереса који извире из неког међународног уговора. Дакле, Суд је признао право држави да допуштенос свог захтева заснује искључиво на чињеници да је уговорна страна међународне конвенције (у конкретној пресуди Конвенције против тортуре.)

Поставља се питање да ли заштита светске културне (не)материјалне баштине може бити препозната као једнако важан императив у међународном праву, слично као забрана тортуре? У покушају да пружимо одговор на ово питање, неопходно је консултовати обе конвенције које регулишу културно наслеђе. Прва од њих, поменута на самом почетку рада, Конвенција о заштити светске културне и природне баштине из 1972. године, даје нам одређене смернице у самој преамбули (...) *сматрајући да оштећење или нестанак сваког примерка културне или природне баштине представља осиромашење баштине свих народа света...сматрајући да су извесна добра културне и природне баштине од изузетног значаја да их стога треба заштитити као део опште баштине целог човечанства...* Додатно, чл. 4. гласи: *Свака држава чланица ове конвенције признаје да у њену дужност првенствено спадају проналажење, заштита, конзервирање, популаризација и преношење будућим генерацијама културне и природне баштине...*

Даље, Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа, у својој преамбули указује (...) *С обзиром на дубоку међусобну зависност нематеријалног културног наслеђа и материјалног и природног наслеђа... Примећујући далекосежни утицај активности Унеска у успостављању нормативних инструмената у очување културног наслеђа, посебно у доношењу Конвенције о заштити светског културног и природног наслеђа, 1972. године (...)* Дакле, обе конвенције носиоци су јасно израженог правног интереса који је подељен између држава уговорница – **очување (не)материјалне културне баштине целог човечанства која има изузетан универзални значај.**

Иако се у конвенцијама помињу изрази као што је *цело човечанство* и *међународна заједница*, међународно право, наравно, ограничава носиоце тог интереса на државе уговорнице.¹⁵ На основу тог подељеног интереса, свака држава уговорница могла би да поднесе тужбу због повреде конвенције, чак и ако њена територија, односно наслеђе, није

¹⁵ Sebastian A. Green Martinez, „Locus Standi before the International Court of Justice for Violations of the World Heritage Convention”, *Transnational Dispute Management*, Vol. 5, 2013, 9.

директно угрожено. Специјални интерес не поставља се као предуслов, јер како је Суд истакао у поменутој пресуди: *ако би специјални интерес био неопходан у том циљу, у многим случајевима ниједна држава не би била у позицији да поднесе тужбу.*

У пресуди *Costa Rica v. Nicaragua*,¹⁶ Суд се дотакао појединаца чија су права угрожена у међудржавном спору, укључујући и њихово право на нематеријално културно наслеђе.¹⁷ Суд је подржао риболов на реци Сан Хуан, не само као основну форму опстанка локалног домородачког становништва, већ истовремено, као важан елемент очувања његове културне традиције.

Даље, у пресуди *Frontier dispute*,¹⁸ култура је експлицитно уведена у јуриспруденцију Суда кроз заштиту номадског културног идентитета. Пресудом је истакнута критика традиционалног приступа државне делимитације, заснованог на принципу *uti possidetis*, будући да је тај приступ онемогућавао локалном племену да настави са својим дубоко укоревеним номадским животом.¹⁹

Надлежност Суда ограничена је, и у великој мери зависна од одредби специфичне конвенције која у датом тренутку представља предмет његовог испитивања.²⁰ Ипак, паралелно са неизбежним друштвеним променама, чини се да је и надлежност Суда еволуирала, те да упркос ранијем конзервативном, Суд данас има више слуха за културно осетљив приступ. У прилог томе говоре поменуте пресуде које представљају својеврсни правни искорак, те постављају низ питања о важности културног идентитета у контексту територијалних и граничних спорова, као и о улози културе у међународном праву уопште.

¹⁶ *The Navigational rights case*, Costa Rica v. Nicaragua, <http://www.icj-cij.org/en/case/133>, 20. мај 2017.

¹⁷ E.Polymenopoulou, 8.

¹⁸ *Frontier dispute case*, Burkina Faso v Niger, <http://legal.un.org/iccsummaries/documents/english/197.pdf>, 21.мај 2017.

¹⁹ E.Polymenopoulou, 10.

²⁰ Ibid, 15.

4. УНАПРЕЂЕЊЕ СИСТЕМА ЗАШТИТЕ – ИНТЕГРАЛНИ ПРИСТУП

4.1. Интегрални приступ на националном нивоу

Систем интегралне заштите баштине подразумева, на првом месту, недељивост заштите културног и природног наслеђа, али и интегралну заштиту материјалног и нематеријалног културног наслеђа, као и, у оквиру материјалног културног наслеђа, покретног и непокретног наслеђа. У овом раду фокус је на **недељивости заштите материјалног и нематеријалног културног наслеђа**, као и о мерама које држава треба да преузме у циљу кохерентније заштите.

Интегрални приступ на националном нивоу подразумевао би примарну заштиту нематеријалних елемената наслеђа, као и читав низ пратећих мера у циљу подизања друштвене свести: редовно ажурирање националних регистара, бесплатне публикације за ширу јавност, увођење тематике наслеђа у образовни систем, укључивање грађана у културни дијалог на локалном и регионалном нивоу, ангажовање експерата за праћење стања и преговоре са другим земљама, креирање ИТ платформе која спаја локално културно наслеђе и туризам, итд. Дакле, први корак би представљао осветљавање значаја нематеријалних културних тековина. Затим би следио други корак у виду обнављања материјалних културних тековина - реновирање музеја, замака, одржавање налазишта, локалитета, артефаката, итд. Тада би заштита (не)материјалног културног наслеђа била интегрално изведена и унапређена.

Будући да су неодвојиве, као две стране истог новчића, држава не сме раздвајати нематеријалне и материјалне културне тековине, већ мора да успостави јединствену културну политику коју ће системски спроводити на свим нивоима, не губећи из вида холистички приступ култури. Нематеријално културно наслеђе, тзв. живо наслеђе, представља мајку свих култура и његовом неадекватном заштитом долази до пропадања и затирања материјалног наслеђа. Уколико материјално културно наслеђе изолујемо од његових нематеријалних елемената - историје и културне позадине, оно неће носити велики самостални значај, не рачунајући његову естетску димензију.²¹ Дакле, да би се

²¹ Draft Opinion, Towards an Integrated Approach to Cultural Heritage for Europe, Committee of the Regions, 111th plenary session, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52014IR5515>, 25. мај 2017. год.

заштитио обичај који се материјално манифестује, а без фокусирања на његову естетску и забавну димензију, неопходно је подвући значај интегралног приступа заштите културног наслеђа.

4.2. Интегрални приступ на међународном нивоу

За разлику од националног нивоа, где држава треба да преузме улогу лидера у креирању културне политике, на међународној сцени, са друге стране, дефинисање кохерентног правца онемогућава велики број различитих политичких интереса. Будући да сама Конвенција има "мек" карактер, у смислу да не предвиђа механизам решавања спорова, те да експлицитно не намеће ригидне обавезе државама уговорницама, као ни санкције за кршење истих, поставља се питање - на који начин побољшати ефикасност правне заштите нематеријалног културног наслеђа и на међународном нивоу?

Према члану 11. И 12. Конвенције, свака држава уговорница надлежна је да заштити, попише, као и да номинује елементе нематеријалног културног наслеђа који су присутни на њеној територији. Будући да је некада тешко нематеријалне елементе чврсто везати за територију порекла, а имајући у виду њихов неопипљиви карактер, често може доћи до проблема у виду негативног сукоба надлежности. На пример, стари занати и традиционалне вештине често настају на граничним подручјима, те се не може прецизно утврдити њихова држава порекла. Додатно, људски фактор који се огледа у сталним миграцијама, као и државне промене граница узрокују широку територијалну распрострањеност традиционалних заната.

Према члану 13. Оперативних смерница за примену Конвенције о заштити нематеријалног културног наслеђа²², када се елемент налази на територији двеју или више држава уговорница, постоји могућност да се формирају мултинационални предлози за номинацију. Међутим, уколико надлежне државе не препознају значај нематеријалног елемента присутног на њеној територији, или му не пруже адекватну заштиту, постоји опасност да елемент не буде заштићен и потписан, те да у крајњем случају - нестане. Наравно, неопходно је направити дистинкцију између ситуације када одређени елемент

²²Оперативне смернице за примену Конвенције о заштити нематеријалног културног наслеђа, <http://www.nkns.rs/sites/default/files/documents/operativne-smernice-2013.pdf>, 25.мај 2017. год.

спонтано нестане услед људског непратковања, те нема потребе да га држава вештачки одржава у животу, и другачије ситуације где елемент нестаје немаром и неадекватном заштитом од стране државе. Потоњи случај не представља реткост, али се може избећи свеобухватнијим мерама заштите.

На пример, уколико се уведе могућност да **било која држава уговорница** номинује на листу неки нематеријални елемент, или пак предложи мере његовог очувања, независно од чињенице да ли се елемент налази на њеној територији или не, спречило би се пропадање нематеријалних културних тековина. Проширење надлежности на све државе уговорнице, слично као могућност подношења тужбе пред Судом (ближе описано у поглављу 3. овог рада), посебно би било значајно у ситуацији када је опстанак нематеријалног елемента угрожен и захтева хитну заштиту. У тим случајевима, које не треба поистовећивати са мешањем у унутрашње послове једне земље, државе су позване да реагују промптно и пруже ефикасну заштиту, будући да спашавање угроженог наслеђа мора превладати политичке интересе.

Увођењем те могућности, са једне стране, процедурална недореченост Конвенције била би превазиђена, док би са друге стране био постигнут крајњи циљ - **очување нематеријалног културног блага, као универзалног интереса целог човечанства**. Изузетно је важно да такав интерес буде препознат и заштићен изнад свих политичких, државних и територијалних подела.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Новије тенденције правне заштите културног наслеђа крећу се у оквирима принципа интернационализма. Он подразумева да културна добра и наслеђе морају бити посматрани као носиоци генусних обележја хуманитета и да стога, представљају колективно добро читавог човечанства и предмет међународне сарадње.²³ Зато је важно да

²³ Д. Милуновић, „Кратак теоријски увод у правну заштиту културних добара," *Наслеђе, Завод за заштиту споменика културе града Београда*, 2001, 226.

држава, пре свих, подстиче код својих грађана респектабилан однос према (не)материјалном наслеђу, а затим, да заштити њихова културна права, која све више добијају на важности у оквиру корпуса основних људских права.

Не смемо заборавити да нематеријално културно наслеђе представља нуклеус националног и културног идентитета. Једино кроз адекватну промоцију и правну заштиту нематеријалног наслеђа, можемо сачувати материјално културно наслеђе од пропадања и разумети га у свом изворном историјском контексту. Истовремено, нематеријално културно наслеђе омогућава нам да лакше водимо интеркултурални дијалог са другим народима, те да интензивирамо социјалну инклузију, тако неопходну у овом веку превирања и нестабилности.

Време ће показати да ли ће државе и међународна заједница као целина, моћи успешно да одговоре на правне, културолошке и социолошке изазове, које нам област (не)материјалног културног наслеђа доноси.

LEGAL PROTECTION OF THE (IN)TANGIBLE CULTURAL HERITAGE – CHALLENGES AND TRENDS

Summary

This paper argues that the tangible and intangible cultural heritage must be considered and preserved integrally, given their unbreakable bond. Development of legal protection of (in)tangible cultural heritage was presented, as well as the evolution of cultural rights in the light of the jurisprudence of the International Court of Justice. In addition, the importance of an integrated approach at national and international level was analyzed. This paper aims to point that the preservation of (in)tangible cultural heritage represents a universal interest of all mankind, and that must be above all political, state and territorial divisions. In the light of all the above mentioned facts, a proposal was given in order to expand the jurisdiction of the Contracting States outside the existing framework of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.

Key words: *Intangible cultural heritage. - Tangible cultural heritage. - Cultural rights. - Legal protection of the cultural heritage. - Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. - Integral approach of heritage protection. - Cultural sensitive approach.*

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

Alderman, K. L. „The Human Right to Cultural Property”, Michigan State International Law Review, 69, 2011.

Blake, J. „International Cultural Heritage Law”, Oxford University Press, 2015.

Forrest C. „International Law and the Protection of Cultural Heritage”, Routledge, London – New York 2010.

Francioni F., Gordley J. „Enforcing International Cultural Heritage Law”, Oxford University Press, 2013.

Francioni, F. „The Human Dimension of International Cultural Heritage Law: An Introduction”, The European Journal of International Law, (EJIL) Vol.22, 2011.

Hoffman B. „Art and Cultural Heritage: Law, Policy and Practice”, Cambridge University Press, 2006.

Кривошејев В. , „Наслеђивање баштине или баштињење наслеђа?" *Етноантрополошки проблеми*, 2/2015.

Martinez, S.A.G. , „Locus Standi before the International Court of Justice for Violations of the World Heritage Convention”, Transnational Dispute Management, Vol. 5, 2013.

Милуновић, Д., „Кратак теоријски увод у правну заштиту културних добара," Наслеђе, Завод за заштиту споменика културе града Београда, 2001.

Polymenopoulou, E. „Cultural rights in the Case Law of the International Court of Justice”, Leiden Journal of International Law, (LJIL), Vol.27,2014.

Ziegler, K. „Cultural Heritage and Human Rights” La Salvaguardia Dei Beni Culturali Nel Diritto Internazionale, 26/2007.